

Hakikat Ötesi (Post-truth) Çağın “Demokrasi” Anlayışı: Dijital Demokrasi Deneyimini Hater Filmi Üzerinden Okumak

Democracy in the Post-Truth Age: Reading the Experience of Digital Democracy Through the Movie Hater

Kübra Gür¹ , Sare Civelek² , Bahar Yalın³

¹MA, Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye

²MA, Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye

³Prof. Dr., Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye

ORCID: K.G. 0000-0003-2573-5620;
S.C. 0000-0002-9778-925X;
B.Y. 0000-0003-4619-3584

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kübra Gür,
Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Trabzon, Türkiye
E-mail: kubradenizgur@gmail.com

Başvuru/Submitted: 03.10.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 16.11.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 28.11.2022

Kabul/Accepted: 06.12.2022

Atf/Citation: Gur, K., Civelek, S., Yalın, B. (2022). Hakikat ötesi (post-truth) çağın “demokrasi” anlayışı: dijital demokrasi deneyimini Hater filmi üzerinden okumak. *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 21, 33–53.
<https://doi.org/10.26650/4boyut.2022.1183773>

ÖZ

Post-truth, hakikat ve yalan arasındaki mücadeledir. Bu mücadelenin alanı ise toplumsal yaşamı mümkün kılan tüm düşünsel ve eylemsel süreçlerin belirleyicisi olan siyasal alandır. Bu nedenle ekonomik ya da siyasi gücü elde etmek ya da kaybetmemek adına bilgiye dayanmayan, nefreti körükleyen ayrımcı söylemleri temel alır. Otoriter/tekeçi yönetim biçimlerinin karşıtı olarak siyasal gücün belirlenmesinde özgürlükçü/çoğulculuğa dayanan demokrasi, bilgilenece dolayısıyla başat kaynağının kitle iletişim araçlarının olduğu bir yapıyı gerekli kılar. Antik çağdan bugüne demokrasinin kavram ve uygulamalarındaki değişim bilgilenece üzerindeki değişimle doğrudan bağlantılıdır. Bugüne dair demokrasinin içerimlendiği yeninin özünü ise bilgi iletişim teknolojileri oluşturmada, demokrasinin teknoloji ile karşılaşması e-demokrasi, elektronik demokrasi, ağ demokrasisi, dijital demokrasi olarak adlandırılan yeni kavramların ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, dijitalleşmenin, demokrasi, gerçek ve hakikat üzerindeki etkisini The Hater (Nefret Eden) filmi üzerinden sorgulamak ve tartışmaya açmaktır. Demokrasinin gerçekleşmesini mümkün kılan unsurlar olarak bilgilenece yeni araçları olan dijital medyanın gücü ve etkisini, kamuoyunu oluşturan güçler olarak halkla ilişkiler ve gazeteciliğin yaşadığı dönüşümü aynı anda ele alarak dijitalleşmenin demokrasi için taşıdığı risklerin fırsatlardan daha fazla olduğunu göstermesi The Hater filminin araştırma kapsamında seçilmesinin nedenidir. Film ayrıca sınıfsal ve ekonomik yapıyı yansıtan/sürdüren geleneksel ve sosyal medya uygulamalarının, ırkçılık, nefret, linç, yabancı düşmanlığı, dijital şiddet gibi gerekçelere ya da sonuçlara dönüşmesi ile etik ilkeler ve yasal yaptırımların yeterliliğine odaklanması, gerçek ve hakikat/ötesini inşa eden yeni bir demokrasi anlayışını okumaya imkân vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hakikat ötesi (post-truth), Dijital medya, Dijital iletişim, Dijital demokrasi, The Hater (Nefret Eden) filmi

ABSTRACT

Post-truth is the challenge between truth and lie. The field of this challenge is the political field, which is the entire intellectual and operational structure that makes social life possible. For this reason, it is based on discriminatory discourses that are not based on information and fuel hatred in order to gain or not lose economic or political power. Democracy, which is based on libertarian/pluralism in determining political power, as opposed to authoritarian/monoistic forms of government, requires a structure based on information and therefore the primary source is the mass media. The change in the concepts and practices of democracy from ancient times to the present is directly related to the change on information. Information and

communication technologies constitute the essence of the new in which democracy today is included, and the encounter of democracy with technology creates the basis for the emergence of new concepts called e-democracy, electronic democracy, network democracy and digital democracy. In this direction, the aim of the study is to question and discuss the effect of digitalization on democracy, reality and truth through the movie *The Hater*. The reason why the movie *The Hater* was chosen within the scope of the research is that it shows that the risks of digitalization for democracy are more than the opportunities by simultaneously addressing the power and influence of the new media, which are the new tools of information, as the elements that make democracy possible, and the transformation of public relations and journalism as the forces that form the public opinion. Moreover, the transformation of traditional and social media practices allow you to read the understanding that reflect/maintain the class and economic structure into reasons or results such as racism, hatred, lynching, xenophobia, digital bullying, and focusing on the adequacy of ethical principles and legal sanctions, a new democracy that builds reality and beyond/beyond the truth.

Keywords: Post-truth, Digital media, Digital communication, Digital democracy, *The Hater* movie

Extended Abstract

Post-truth takes place at the of truth, lies and politics. The rise of populism and the development of mass media, with the effect of technology, gave a different meaning to the relationship between truth and lie, therefore it began to show itself as post-truth. Post-truth is the challenge between truth and lie. The field of this challenge is the political field, which is the determinant of all the intellectual and operational processes that make social life possible. For this reason, it is based on discriminatory discourses that are not based on information and fuel hatred in order not to gain or lose economic or political power. Contrary to authoritarian/monistic forms of government, a system based on the people/majority in determining political power necessitates a structure whose basic values are democracy, freedom, equality and justice, based on information, and therefore the primary source is the mass media.

The essence of today's new understanding and conceptualization of the concept of democracy, which has evolved into different practices and understandings such as liberal, social, representative or direct in its course from Ancient Greece to the present, is formed by information and communication technologies. created the environment for the emergence of concepts. The most widely used of these definitions is digital democracy. Digital democracy, which is a tool used by political actors to convey their thoughts, actions and projects, is also a governance system based on the use of information technologies, including the internet, mobile technologies and social media platforms at the source and recipient level, and which enable reciprocal communication required by democracy in this respect.

The aim of this study is to question and discuss the effect of digitalization on democracy, reality and truth through *The Hater* Movie. The reason why the movie *The Hater* was chosen in the study, in which descriptive analysis method was used, is the public relations that make up the public opinion, the understanding of journalism in the traditional media order, and new media professionals in the movie as factors that make democracy possible. In addition, the transformation of traditional and social media practices that reflect/maintain the class and economic structure into reasons or results such as racism, hatred, lynching, xenophobia, digital bullying, and focus on the adequacy of ethical principles and legal

sanctions, and moreover, a new democracy that builds reality and post-truth it allows you to read the understanding.

According to the results of the study, *The Hater (The Hater)*, which is considered as a unit of analysis in reading and discussing the effect of digitalization on democracy, reality and truth, shows the media and public relations practices and practitioners that constitute the most important element of democracy, the media and public relations, the rationale or the application of the digital dimensions of democracy. It is a work that deals with forms of racism, lynching, hatred, xenophobia, digital bullying and polarization, which have risks that can have consequences.

Social media, one of the main actors of digitalization, is a tool for Tomasz, the main character of the film, to be a member of an elite class and to realize his individual interests. Throughout the film, the potential of this tool to turn into a mass revenge tool for personal ambition and interests with an extremely low economic opportunity/budget is shown, so the risks of digitalization for democracy are discussed. The features of social media and the legal loopholes in the control mechanism give everyone the freedom to share the information they want on the subject they want. Moreover, individuals who can assume the identities they want with computer games played in uncontrolled digital environments can use these environments as a medium for communication and even as a terrorist attack organization as seen in the movie.

Giriş

Gerçek ve hakikat kavramları genellikle birbirlerinin yerine kullanılan kelimeler olmasına karşılık, farklı anlamlara gelmektedir. Cevizci (2000), felsefe terimleri sözlüğünde gerçek kavramını “dış dünyada nesnel bir varoluşa sahip olan varlık, var olanların hepsi, var olan şeylerin bütünü, insan zihninden bağımsız olarak var olan her şey” (s. 147) şeklinde tanımlamıştır. Hakikat, gerçekliğin zihinsel temsilidir. Gerçek, nesnel gerçekliği; hakikat ise bu nesnel gerçekliğin zihindeki öznel yansısını tanımlar. İki kavramın birbirinden farkını örnekle açıklamak gerekirse; dünya gerçek, yargısı ise hakikattir (Alpay, 202). Gerçek, tektir ve herkes tarafından sorgulanmadan kabul edilen ortak bir yargıdır; hakikat ise gerçeklerden yola çıkarak oluşturduğumuz yansımalarıdır. Gerçek nesnelken, hakikat öznel yargılardan meydana gelmektedir. Hakikat ötesi olarak Türkçeye çevrilebilen Post-truth ise gerçeğin çarpıtılması ya da önemsizleştirilmesi anlamına gelmektedir. Post-truthun tanımladığı bu çağda bireyler, bilginin doğruluğunu sorgulamaktan kaçınmakta, çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Özellikle, siyasal aktörlerin aracı haline dönüşen hakikat ötesi/post-truth, yeni gibi görünse de aslında her dönemde var olmuş bir kavramdır.

Kitle iletişim araçlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, dijital mecralar olarak adlandırılan ve karşılıklı enformasyon aktarımına imkân tanıyan yeni aygıtları ortaya çıkarmış, enformasyon aktarımında düz çizgisel iletimden hiper metinselliğe geçilmiştir. Dijital medyanın etkileşime olanak tanıyan özelliği, iletişim uzamında karşılıklılık, bir diğer ifadeyle çok katmanlı iletişim olanağını kazandırmıştır (Binark, 2007). Küresel ölçekte sınırları kaldıran, her türlü bilgi erişimine ve bilginin paylaşımına imkân tanıyan iletişim araçlarının yeni biçimi, demokrasi başta olmak üzere pek çok alana sirayet etmiştir. Dijitalleşme ve teknoloji odaklı dijital demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojisinin siyasal ve yönetim süreçlerinde kullanılması olarak ifade edilebilir (Mocintosh, 2004). Dijital demokrasi, bireylerin düşüncelerini doğrudan aktarabileceği bir ortam sunmasının ötesinde, sosyal medya uygulamalarının sunduğu imkanlarla fikir alışverişi yapılarak talep ve şikayetlerin ifade edilebildiği bir araçtır. Ayrıca kısa sürede geniş kitlelerin bir araya gelmesini sağlayarak siyasal süreçlere yön verme imkânı sunmaktadır (Güler ve Şahangil, 2017). Söz konusu siyasal süreçlerde “kazanmak için her yol mübahtır” anlayışı, dijital medya ortamında bilginin kaynağının kontrol edilememesi durumu ile birleştiğinde dijital demokrasi açısından önemli bir tehdidi de beraberinde getirmektedir. Bu tür bir tehdit, dijital demokrasinin kazanım ve fırsatlarının ötesine geçerek, çıkar odaklı siyasi etik ve ahlak anlayışının toplumsal alandaki diğer sistemleri de etkileyecek belirlemeci doğası nedeni ile büyük riskleri barındırmaktadır.

Etik kelimesi; Yunanca ethos, moral kelimesi ise; Latince mos kelimelerinden türemektedir. Ethos ve mos kelimeleri; töre, gelenek, görenek, alışkanlık, karakter, huy ve mizaç gibi anlamlara gelmektedir. Ahlak kelimesi de hulk kökünden türemiştir ve aynı şekilde; gelenek, görenek, alışkanlık, huy ve karakter anlamına gelir. Etik, moral ve ahlak kelimelerinin farklı dillerdeki ayrıntılarını dikkate almaksızın aynı anlamlara geldiği görülmektedir; ancak bu kelimelerin etimolojilerine göre değil; felsefe dalında kazandıkları anlamlarına

yoğunlaşmak daha doğrudur. Etiğin görevi; herhangi bir ahlak geliştirmek ve bireylerin bu ahlaka uymasını beklemek değildir; aksine, etik, ahlak olarak adlandırılan fenomeni inceleme sahasıdır. Etik; ahlaki teorik bir inceleme konusu kılan felsefe disiplini olarak ifade edilebilir (Özlem, 2010). Etik kavramı, Sokrates’le başlamış olup, dönemi ile insanların; inançları, ve davranışları asıl olarak sorgulanmaya başlanarak, bu sorgunun temeline akıl yerleştirilmiştir. Sokrates’e göre, ahlaki yani etik bir yaşama, sonucunda ortaya çıkacak mutluluğa, ancak akıl ve bilgi aracılığıyla ulaşılabilir. Platon’da benzer bir yaklaşım söz konusudur. Platon, bilgiyi, bireylerin kendi iyi tanımını kavrayabilmek açısından bir ön koşul olarak nitelendirir. Aristoteles ise, etiği kuramsal bilimlerden ayırır. Kuramsal ya da teorik bilimlerin amacı bilgi iken O’na göre teorik bilginin amacını eylem oluşturmaktadır. Çünkü, bilgi tek başına insanı mutlu etmeye yetmez; bu yüzden eyleme dönüşmesi gerekir (Akan, 2018). Bilgiye erişim ve aktarım olanaklarının artması, konu dijital demokrasi olduğunda eylemin yön ve niteliğini de dönüştürmüştür. Bu noktada asıl sorun, söz konusu yön ve niteliğin demokrasinin gereklerine uygun ve yeterli olup olmadığıdır.

Dijital demokrasi çağında gerçek, hakikat ve ötesini The Hater (nefret eden) filmi üzerinden ele almayı amaçlayan çalışmanın birinci kısmında gerçek hakikat ve hakikat ötesi kavramları açıklanarak, demokrasinin yeni biçimi olan dijital demokrasi bilişim teknolojileri üzerinden ele alınmıştır. Çalışmanın, ikinci kısmında ise The Hater filminin betimsel analizi gerçekleştirilmiş, üçüncü bölümde de çalışmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

1. Gerçek ve Hakikat/-Ötesi

Hakikat ve gerçek kelimeleri doğru olan, gerçeklik anlamına gelen eş anlamlı sözcükler gibi görünse de, bu kavramlar arasında, hem felsefi yönden hem de dilbilimsel yönden farklılıkların olduğu bilinmektedir. Gerçek ve hakikat sözcüklerinin aynı anlama sahip ifadeler olarak görülmesi ve yakın anlamlı kelimeler olarak değerlendirilmesi, bu kelimelerin arasındaki ayrımın zorluğuna işaret etmektedir (İsi, 2015). Hakikat, gerçeğin üzerinden oluşturulmuş iddialardan meydana gelir. Bireylerden bağımsız olan gerçeğin açıklanması hakikattir. Örneğin yıldızların en büyüğü olan güneş bir gerçeklik ifadesidir. Bireylerden bağımsız bir şekilde varlığını sürdüren güneş, Kuzey Yarım Küre’de belli bir saatte ve belli bir konumda doğmakta iken, aynı anda Güney Yarım Küre’de batmaktadır. Güneş’in var oluşu gerçeklik olarak nitelendirilirken, doğup battığı bilgisinin verildiği bu cümle hakikati yansıtır. Gerçek, somut olarak gözlemlenen, hakikat, somut olarak gözlenenin yansımasıdır. Bu yönüyle hakikat kavramı anlayışla bağlantılıdır. Birey, hakikate ancak gerçekler üzerinden, düşünerek varabilir. Bu durumda hakikat, gerçeğe göre daha geniş bir kavramdır. Gerçeklik ise daha katı ve tektir (Çelik, 2022).

Gerçek ve hakikat kavramlarının kesişmesinden doğan post-truth aslında yeni bir kavramdır. Oxford Üniversitesi Yayınları, 2004 yılından itibaren, kullanım sıklığındaki artışla öne çıkan, o yılın siyasal, sosyal, ekonomik durumunu yansıtan ve gelecekte kültürel açıdan daha fazla gündeme gelmesi olası bir ifadeyi yılın kelimesi olarak seçmektedir. 2016 yılı

sözcüğü olan post-truth hakkında Türkçe oluşturulan karşılıklar artış göstermiştir. Kavram için kullanıcılar tarafından önerilen karşılıklar çoktur. Örneğin Terzi (2020) kavramı şu şekilde ifade etmiştir:

“Gerçek dışı, gerçek ötesi, gerçeklik ötesi, doğru ötesi, doğruluk sonrası, gerçek sonrası, gerçeklik sonrası, gerçeğin ötesi, gerçek üstü, hakikat ötesi, hakikat sonrası, post-gerçek, post-hakikat, hakikat ötesilik, hakikat sonrasılık, post-olgusal, sahte gerçeklik, öznel gerçekleştirme, inanılmış gerçek, gerçeğimsi, gerçek aşımı, gerçek aşınımı, hakikat aşınımı, hakikatin önemsizleşmesi, gerçeğin bükülmesi” (s. 81).

Kavram Türkçede ise genel olarak şu şekilde açıklanmaktadır: “nesnel hakikatlerin/gerçeklerin/olguların belirli bir konu üzerinde kamuoyunu/halkın görüşünü belirlemede/oluşturmada duygulardan ve kişisel kanaatlerden/inançlardan daha az etkili olması/olması durumu/olması hâli” (Terzi, 2020, s. 81). Dolayısıyla, post-truth kelimesinin birbirinden farklı Türkçe anlamlarının olması, kavramın yapısı itibariyle kavramlaştırılmasının zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, post-truth kavramını oluşturan bileşenler olarak, doğru, yalan, inanç, sahte, duygu, hakikat ve nesnel kelimeleriyle karşılaşılmaktadır.

Post-truth, duygular karşısında gerçeğin etkisinin azalması, farklılaşması ve karışık bir duruma dönüşmesidir. Özellikle, internet ve sosyal medya aracılığıyla yaşanan dönemin niteleyicisi olacak biçimde ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, yalan, gerçek, sahte, hakikat gibi kavramlar birbirine karışmış, belirsizleşmiş ve önemsizleşmiştir (Açıkalın ve Sarı, 2021). Post-truth kelimesinin anlamını sadece, yalan söyleme ya da propaganda yapma şeklinde düşünmek doğru bir yaklaşım olmaz. Bilgiye, mantıksal yoldan ulaşmak yerine, duygular aracılığıyla aklın yönlendirilmesiyle ulaşılan ve doğruluğunun kanıtlanması gerekliliği göz ardı edilen bir olgu olarak post-truth, yalnızca siyasetçiler tarafından değil; daha çok sosyal medya özelinde çeşitli ortak noktalarda bir araya gelen gruplar tarafından da etkin olarak kullanılan bir araçtır (Coşgun, 2021).

Siyasal söylem, günlük hayatın önemli bir parçasını oluşturarak toplumsal süreç içerisinde hareket alanı sağlamaktadır. Bu hareket alanının bugünkü koşulları içerisinde internet ve sosyal medya kanalları etkili şekilde kullanılarak bir etkileşim sahası oluşturma üzerine kurulu bir yapıya doğru yol almaktadır. Bu nokta; siyasal ifadenin dijitalleşmesi, söz konusu ifadenin doğruluğu, kullandığı kanallar ve bu anlamda dijital güven yapılarının sağlanması gibi birçok aşama içerisinde yer alır. Özellikle İngiltere’de Brexit sürecinde kamuoyunu etkileyeme yönelik söylemler ve benzer bir biçimde 2016 Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık seçimleri sürecinde Donald Trump’ın kamuoyunu etkileme çalışmaları post-truth kavramını ön plana çıkaran unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Ceyhan, 2019).

Post-truth çağa zemin hazırlayan unsurlardan biri de gündelik dünyanın yaşam şartlarıdır. Karmaşık hale gelen modern yaşam içerisinde, insanların medyadaki gelişmeleri derinlemesine incelemek için zamanları sınırlı hatta yoktur (Sarioğlu, 2020). Zamanı kısıtlı

olan ve gerçeğe ulaşmaya çalışan bireyler, yoğun bilgi karmaşası içerisinde sıkışıp kalırlar. Bu yoğunluğun içerisinde bilgiye en hızlı şekilde ulaşmaya çalışan bireyler, bazı durumlarda bilginin gerçekliğini sorgulamadan inanmak zorunda kalır. Bilgi kaynaklarına daha fazla araç eşliğinde ulaşma imkanı sahip olan takipçiler, geleneksel medya yanında sosyal medya kaynaklarını da etkili bir şekilde kullanarak bilgiye ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Geleneksel medya ile entegre hale gelen sosyal medya, bileşiminde; hız, yüzeysellik, katılımcılık, merkezden uzaklık ve niceliğin büyüklüğü gibi birtakım özellikleri bünyesinde barındırır. Sosyal ağlardan her saniye akan yüksek miktarda verinin belli bağlamlara oturtularak işlenmesi, sosyal medyanın bir diğer özelliği olan hız ile zıtlık meydana getirmektedir. Bu durum beraberinde kaçınılmaz bir şekilde yüzeyselliği getirmektedir. Katılımcılık ve dolayısıyla merkezden uzaklık ise görünüşte demokratik bir kamusal alan yaratır; ama esas olarak bilginin bağlamını ve hakikati anlamsız hale getirmektedir (Güven, 2020). Sanal ortam sosyal medyanın var olduğu alandır. Kontrollden uzak ve yoğun bir bilgi kirliliğinin olduğu bir evrendir. Dolayısıyla bu gibi sanal ortamlarda gerçek ve hakikat kavramlarının varlığına şüphe ile yaklaşılacaktır.

İnternet ve sosyal medya platformlarının hedef kitleye ulaşma hızı bir kontrol mekanizmasından geçmeden ya da bilinçli bir şekilde oluşturulan birçok iletinin dezenformasyon, çarpıtma, misenformasyon (yanlış bilgilendirme), yalan haber, cinsiyetçi söylem, nefret söylemi gibi pek çok olgunun dolaşıma sokulmasına olanak sağlamaktadır (Porghamrezaeieh, 2022).

2. Bilgi-lenme-den Demokrasiye: Dijital Demokrasi

Ağ toplumunda demokratik süreci dönüştüren etmenlerden bir tanesi, yeni bilgi teknolojilerinin siyaset çerçevesinde ortaya çıkan tartışmalar ile iktidarı ele geçirme stratejileri üzerindeki doğrudan etkileridir. Bunun anlamı, hem merkez hem sağ hem de sol siyasetin topluma ulaşarak desteklerini kazanabilmeleri için strateji ve projelerini teknolojik araçlarla gerçekleştirmelerinin gerekmesidir. Zira teknoloji, siyasetin ve demokrasinin özünü ciddi bir biçimde etkilemektedir (Castells, 2013). Dijital demokrasi, vatandaşların çevrimiçi olarak katıldığı ve halkın karar alma sürecine aktif olarak katılmasını sağlayan e-devletin ötesine geçmektedir. Dijital demokrasi, parlamentolar, hükümet yöneticileri ve yerel yönetimler arasındaki geleneksel demokratik etkileşim biçimini tamamlayan elektronik uygulamaları içerir (Hujran, ve ark., 2020).

Dijital demokrasinin etkileri genellikle siyasette ve kamu yönetiminde demokratik bir devrim ya da tam tersi bir şekilde siyaset ve siyaset yapma biçimlerini altüst edecek araçlar olarak görüldü. Bu, İnternet gibi bir ortamın kendi içinde demokratik olduğu varsayımdır. 1980'lerde teledemokrasi perspektifinin öne çıkması sosyal ağlarda vatandaşların siyaset yapabileceği, internet bağlantılarından toplumun merkezinde neler olduğunun belirlenebileceği fikrinin en önemli ilham kaynağıydı. Beklenti, bilgi iletişim teknolojilerinin erişim engellerinin kaldırılması, partiler ve temsilciler gibi araçlar olmadan

doğrudan demokrasi biçimlerine olanak sağlaması yönündeydi (Hacker ve Van Dijk, 2000). Buna göre bilgiye ulaşmak, bilginin edinilerek yayılmasını kolaylaştıran ve tartışma alanı sağlayarak etkileşim içinde olma imkânı yaratan önemli bir unsurdur. Bu anlamda, özellikle partiler ve temsilciler tarafından dikkatli kullanıldığında internet temelli araçların yararlı araçlar olacağı düşünülmektedir (Castells, 2013). Demokratik devletlerde sosyal ağların siyasi kullanımı, hem temsili demokrasiyi güçlendirebilirken, politikacılar ve vatandaşlar arasındaki doğrudan iletişimi teşvik edebilir ve kamusal tartışmayı geliştirebilir, yanı sıra nefret söylemi, yanlış haberler ve can sıkıcı mesajlar yoluyla iletişimin kalitesini düşürebilir (de Morais, 2022). Bu anlamda dijital demokrasinin hem olumlu hem de olumsuz açıdan ele alındığı görülmektedir.

Bilgi toplumu olarak adlandırılan sürecin önemli bir unsuru olan internet ile demokrasinin arasında anlamlı bir ilişki kurulmaktadır. İnternet ve internet tabanlı sosyal medya, vatandaşların kamu politikalarına katılımına daha çok imkân sağlamakla birlikte, tek yönlü iletişime mazur kalan bireyler yerine, karşılıklı enformasyon sağlama imkânı bularak görüşlerini aktarabilen bireyler oluşmasına imkân sağlamaktadır. Dijitalleşmenin kaynağını oluşturduğu bu olanaktan, demokrasi açısından olumlu bir gelişme olarak söz edilmekte (Aksoy ve Türkölmez, 2020) hatta dijital medya demokrasi adına önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatlar (Elliott, Berentson-Shaw, Kuehn, Salter ve Brownlie, 2019):

- Bilgi yayıncılığının demokratikleştirilmesi,
- Kamusal alanın genişletilmesi,
- Siyasi süreçlere erişimde eşitliğin artırılması,
- Siyasi süreçlere katılımı artırılması,
- Hükümetten şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılması ve
- Demokratik değerlerin teşvik edilmesidir.

İnternet, kaynağın hakkındaki bilginin gizlenmesi, çarpıtılması, aksinin iddia edilmesi veya tamamen yalan bilginin üretilmesi gibi davranışların inandırıcılığını arttırmaktadır (Güngör, 2014). Hikayelerin oluşturulmasına imkân tanıyarak kişinin aleyhinde olay örgüsü kurmaktadır, dahası yapay kişilikler oluşturmaktadır (Güler, 2018). Dolayısıyla internet, demokrasi bağlamında ele alındığında, demokrasinin işlerliğine sekte vurabilecek bir unsur olarak işlev görebilmektedir.

Web 2.0 teknolojisinin günlük yaşantıda yerini alması, her internet kullanıcısının aynı zamanda birer içerik üreticisi haline gelmesi getirmiştir. Bireyler, daha önce yayın tekellerinin elinde bulunan gruptan bağımsız olarak, özgür bir şekilde kendi içeriğini oluşturabilmekte, bunu istediği şekilde yayınlatabilmekte ve istediği kişilerle paylaşabilmektedir. Dijital medya kendine özgü araçları sayesinde, son derece interaktif ve paylaşımcı bir ortamdır. Yorumlar, puanlar, içerik paylaşım araçları gibi onlarca paylaşım için hizmete koyulan servisler, dijital medyayı eskisine göre güçlü kılmaktadır. Bir kişinin yazdığı bir cümle, çektiği bir fotoğraf,

çok kısa bir zaman içinde büyük kitlelere yayılabilmekte ve geniş halkalar yaratabilmektedir (Kahraman, 2008). Dijital medya, bilgiye kolay ve hızlı ulaşım sağlayan internet teknolojisiyle birlikte aktif kullanıcı kitlesi ile günlük yaşamın önemli bir parçası haline gelen, çok yönlü iletişim kanalları ve sosyal paylaşım ağlarıdır. (Bulunmaz, 2014). Bununla birlikte, sınırsız bilginin arasından doğru bilgiyi tespit etme açısından yaşanan güçlükler, doğruluk kontrolü kapsamındaki tartışmaları beraberinde getirmektedir (Önen, 2020).

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişim ve dönüşüm ile siyasette demokratik bir yönetim biçimi olarak gerekli görülen şeffaflık kavramı önem kazanmakta; fakat yine şeffaflık, demokrasi açısından bir risk olarak yönlendirmelere neden olmaktadır (Aksoy ve Türkölmez, 2020). Toplumsal hayata ilişkin kanaat geliştiren vatandaşların katılımının ortak iyiye mi yoksa dezenformasyonu yapanların iyiliğine mi hizmet edeceği konusu hali hazırda tartışmalıdır. Sosyal medya paylaşımları, günlük yayınları, e-posta grupları ve bir kullanıcıdan diğer kullanıcıya dolaşan paylaşım ağı, doğruluğu denetlenmeyen birçok bilginin aktarıldığı önemli kanallardır (Güngör, 2014). Bu doğrultuda dijital ve etkilediği bir kavram olarak dijital demokrasinin kamusal iyi sağlama gayreti tartışmalıdır. Öyle ki dijital medya, duygusal şiddetin yayıldığı araçlar haline dönüşmekte, gerçek amaç gizlenerek yalan söyleme, aşağılama ve provokasyon, suçluluk duygusu yaratma gibi dijital şiddet örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır (Björnsson, 2016).

Dijital demokrasi, bireylere yüksek katılım imkânı sunarken diğer taraftan hızla ilerleyen teknolojinin demokrasie zarar verebileceği gerçeğini göz ardı etmemek gerekmektedir. İnternet'in benzersiz yönlerinin yönetişimi temelde nasıl iyileştirebileceğine daha duyarlı olmak, dijitalleşmenin doğal evrimini koruyacak, hem demokrasi için alternatif bakış açıları geliştirmeyi hem de demokratik yenilenmeyi teşvik etmek açısından önemlidir (Bastick, 2017). Dijital demokrasinin daha katılımcı ve daha güçlü bir demokrasi sağlaması konusunda dijital medyanın etkisi tartışmalıdır.

3. The Hater Filminin İçeriği

Filmin konusu, Polonya'nın kırsalında çiftçilik yapan bir ailenin çocuğu olan ve kentte Hukuk Fakültesi 2. sınıfta eğitim gören Tomasz Giemza'nın intihal gerekçesi ile fakülte yönetimi tarafından eğitimine son verilmesi, burs aldığı aynı zamanda âşık olduğu Gabi Krasucka'nın zengin ve entelektüel ailesinden bu durumu saklamaya çalışması sonucunda gelişen olaylardır. Tomasz, Gabi'ye ve Gabi'nin anne ve babasına kendisini ispat etmek ve dolayısıyla saygılarını ve onaylarını kazanmak istemektedir. Öğrenciliğin yanında stajyer olarak içerik pazarlama işi yapan Tomasz fakülteden atıldıktan sonra geçimini sağlamak için kendini sosyal medya moderatörü olarak tanıttı, bir girişimciye sosyal medyada popülarite kaybettirmek ve bu girişimcinin imajını zedelemek isteyen müşterilerine hizmet veren Best Buzz PR Şirketi'nde yaptığı "#sarardı" adlı karalama projesi ile pazarlama uzmanı olarak işe başlar. Yaklaşan yerel seçimlerde PR Ajansı'nın müşterisi için belediye başkan adayı Pawel Gudnicki'ye yönelik karalama kampanyası hazırlamakla görevlendirilen Tomasz, bir yandan

Gabi ve ailesine kendini sevdirmeye çalışırken diğer yandan bu amaç için ahlaka, etiğe ve yasalara aykırı hareket etmekten çekinmez.

3.1. The Hater Filmin Analizi

Araştırma Yöntemi Üzerine

The Hater Filmini dijitalleşme, demokrasi ve gerçek ilişkisi doğrultusunda incelemeyi amaçlayan bu çalışmada analiz yöntemi olarak betimsel analiz kullanılmıştır. Bir nitel analiz yöntemi olan betimsel analizde, elde edilen veriler tespit edilen temalara göre özetlenir daha sonra yorumlanır. Betimsel analizde görüşme veya gözlemlerle çalışma kapsamına dahil edilen bireylerin ya da durumların düşüncelerini etkili bir biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara daha sık yer verilmektedir. Betimsel analizde amaç; elde edilen bulguları planlanmış bir şekilde araştırmacılara ulaştırmaktır. Betimsel analiz; analiz için çerçeve oluşturma, bu çerçeveye göre verilerin işlenerek bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklinde dört basamaktan oluşmaktadır. Bu süreçte, betimlemelerden yola çıkarak, araştırmacının kendine ait yorumlarını meydana getirmesi ve buna yönelik çıkarımlarda bulunması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Betimsel analiz, birçok veri toplama yöntemiyle ulaşılan verilerin kullanılmasıdır. Belirli bir konuya göre özetlenen ve yorumlanan bir tür nitel veri analizidir. Bu analiz türün temel amacı, sonuçları özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır.

Bu doğrultuda, öncelikle, temaları belirlemek amacı ile film, önce üç araştırmacı tarafından ayrı ayrı izlenmiş, bu izleme süreci neticesinde dijital demokrasi ve hakikat ilişkisini ortaya koyan temalar belirlenmiştir. Tema olarak; dijital demokrasiyi mümkün kılan veya etkileyen toplumsal yapının ahlaki/etik, sınıfsal ve ekonomik temellerini, demokrasinin en önemli unsuru olan kamuoyunu oluşturan geleneksel ve dijital medya ile halkla ilişkiler uygulama ve uygulayıcılarını, demokrasinin dijital boyutlarının gerekçe ya da sonuçları olabilecek risk faktörleri olan ırkçılık, linç, nefret, yabancı düşmanlığı, dijital zorbalık, kutuplaştırma biçimleri incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın temaları aşağıdaki gibidir:

1. Ahlak, Etik ve Yasal Yaptırımlar,
2. Sınıfsal ve Ekonomik Yapı,
3. Geleneksel /Dijital medya ve Halkla İlişkiler,
4. Dijital Demokrasinin Risk Faktörleri.

Temalar belirlendikten sonraki süreçte, The Hater filmi üç araştırmacı tarafından 5-12 Eylül tarihinde fakülte ofisinde eş zamanlı olarak izlenmiştir. Belirlenen temalara dair tespit edilen bulgular, film izleme esnasında üç araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak üç ayrı form üzerinden düzenlenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulguların yer aldığı üç ayrı analiz formu, film izleme süreci tamamlandıktan sonra analiz metnine dönüştürülmüştür.

3.1.1. Ahlak, Etik ve Yasal Yaptırımlar

Bireyin genel yaşam alanı, kişinin herkesle paylaşabileceği kamuya açık yaşam alanlarını, özel yaşam alanı ise kişinin belirli kişilerle ve belirli ölçüde paylaştığı yaşam alanlarını içerir. Bireyin insan olmasından kaynaklı, insan onurunun temelinde yatan özel yaşamın gizliliği hakkı sosyal medyada görsel işitsel malzeme paylaşımı, etiketleme özelliğinin kullanımı veya paylaşımların izinsiz aktarılması çeşitli şekillerde ihlal edilmektedir. Filmde bu ihlaller gerek Tomasz gerekse diğer karakterler açısından yaşanmaktadır. Bir hukuk fakültesi öğrencisi olan Tomasz, geçim koşullarını gerekçe göstererek intihal yapması, kendisine burs veren aileden bunu saklaması, telefonunun ses kayıt özelliğini açık bırakarak Gabi ve ailesinin gizlice konuşmalarını kaydetmesi, Gabi'nin odasına konuşmalarını dinlemek için kayıt cihazı (böcek) yerleştirmesi, suikast parası için patronunun kredi kartının fotoğrafını çekerken yakalanması, politikacının içeceğine uyuşturucu madde koyması sonrasında politikacıyı gey bara götürmesi, onu dansa teşvik etmesi, oyuncunun politikacının dans görüntülerini çekip paylaşması, poligonu gözetleyip silahları çalması, soygun esnasında güvenlik görevlisini öldürmesi, çalıntı silahları oyuncuya teslim Tomasz'ın kişisel hırsları için yasal ve ahlaki sınırları çok kolay şekilde aşabilen biri olduğunu göstermektedir. Ahlak ve etik ilke ve dolayısıyla sınırlar, daha çok bireysel çıkarlar söz konusu olduğunda görünür hale gelir ve bireyin davranışlarının temel referans kaynağını oluşturması beklenir. Bu doğrultuda, Tomasz'ın davranışlarının özünü oluşturanın materyalist bir ahlak anlayışı olduğunu söylemek mümkündür.

Meslek etiği açısından bakıldığında ise, öncelikle filmdeki görünümünün aksine, halkla ilişkiler uygulamasının tamamının, güven kazanmak üzerine olduğunu belirtmek gerekir. Güvenilirlik doğruyu söylemekle başlar. O zaman halkla ilişkiler doğruyu yapmaya dayandırılmalıdır. Diğer bir deyişle etik hareket etmelidir. Halkla ilişkilerle ilgili tanımlamaların pek çoğunda organizasyon ve karşısında yer alan hedef kitle ya da sosyal paydaşlar arasında karşılıklı bir ilişkinin kurulmasından söz edilmektedir. Şu hâlde halkla ilişkiler uygulayıcısı için etik sınırların başladığı nokta paydaş kitlesi ile kurulacak ilişkinin kapsamı, niteliği, boyutları, sınırları gibi unsurlardır. Halkla ilişkiler ajansı sahibi ile işe alım sözleşmesi imzalayan Tomasz'ın ilk proje sunumunda patronun "*haksız rekabet kanununa uygun mu?*" sorusu üzerine "*müşteri ile gizlilik anlaşmamamız var*" yanıtını vermesi, bir noktada patronun hukuksal hassasiyetinin olduğunu göstermekte, fakat yasal boşlukların kar odaklı etik ihlaller için gerekçe olarak kullanılabilmesi görülmektedir. Tomasz'ın Beata'ya "*gerçek bir pazarlamayla ilgilenseydim gerçek bir PR ajansına giderdim, mesela sizi kovan ajansa*" diyalogunun anlamı aslında gerçek halkla ilişkiler anlayışının etik ilkelere bağlı ve bu ilkeler doğrultusunda hareket eden bir alan olduğu aksinin ise; gerçek bir pazarlama anlayışından uzak olduğudur. Halkla İlişkiler sektörü olarak değerlendirildiğinde filmin en çarpıcı diyaloglarından biri ajansın deneyimli çalışanı Kamil ile Tomasz arasında geçen diyalogdur: Tomasz ilk işe girdiği dönemde Kamil'e "*Rakip müşteriye hizmet veremezsin değil mi?*" diye sorar, Kamil'in yanıtı "*her şeyi yaparız*" olur. Tomasz'ın Kamil'in bilgisayarından ve diğer sahte hesaplardan Rudnicki için hem olumlu hem de karşıt iki

etkinlik planı oluşturması ve yine sahte hesaplardan etkinlik için paylaşım yapması üzerine Kamil, Tomasz’a *“başkasının bilgisayarına giremezsin”* diye hesap sorduğunda ise bu kez Tomasz’ın *“her şeyi yaparız”* yanıtını verir. Çünkü meslek etiği standartları kişiye, yere, mekâna göre değişmez. Bu standartlar temel bir yol haritası ya da yol göstericidir. Bu yönüyle de herhangi bir özne ya da yere yönelik bir değişiklik göstermemelidir.

Filmde, bir halkla ilişkiler şirketi olan Best Buzz Hakla İlişkiler tarafından gönderilen briefte Fitenata (Fit Ünlü) markasına yönelik popülarite kaybettirme ve imajı zedeleme hedeflerinin sosyal medya üzerinden yürütülecek olması, sosyal medyada etik kavramının sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu anlamda, markaya yönelik imaj zedeleme ve popülarite kaybettirme, kısacası karalama kampanyası için Tomasz’ın *“hikayeler uydurup kartopu etkisi yaratacağız. #Sarardı”* ifadesinden, gerçek olmayan bilgilerin uydurularak, sosyal medyanın enformasyonu yaymada hashtag yardımıyla hızlandırıcı etkisini göstermesi açısından önemli bir örnektir. Aynı zamanda, sosyal medyada doğru olmayan bilginin yayılma gücünü arttırması açısından Beata’nın Tomasz’a *“Hintliden daha çok sahte hesap iste”* demesi, sosyal medyada yer alan her profilin gerçek kişilerle ilgisinin olmadığı ve karalama kampanyasına katkı sağlamak adına şirket tarafından bilinçli olarak satın alındığı, bu ifade aracılığıyla açık bir şekilde gösterilmiştir. Best Buzz şirketinde çalışan Tomasz’nın Hintliden 20-25 yaş arası 80 tane sahte profil hesaplarının alınmasının yanı sıra sosyal medyada bu profillerin yaş aralığı da dikkat çekici bir diğer özelliktir. Tomasz’ın Belediye Başkanı adayı olan Pawel Rudnicki’nin zayıf yönlerini bulmak amacıyla Search arama motorundan araştırma yapmakta ve bu araştırma sonucunda Pawel ile ilgili geniş bir enformasyona ulaşmaktadır. Dolayısıyla internet ağları başka kişilerce çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılmak üzere oldukça geniş bir bilgi alanı sağlamaktadır. Seçim kampanyası çalışmaları doğrultusunda sosyal medyayı da etkin bir şekilde kullanan Belediye Başkanı Pawel Rudnicki’in, hakkında çıkan yüzlerce olumlu yorumun kendi ofisinin IP adresinden geldiğinin anlaşılması üzerine durum *“görünüşe göre aday kendi ekibine kendisini öven yorumlar yazdırmış”* şeklinde basına da yansımıştır. Pawel Rudnicki’nin kendi bilgisi dışında gelişen bu olay sosyal medya etiği açısından bireylerin siyasal adaya karşı güvenini zedeleyen bir örnektir.

Siyaset etiği açısından bakıldığında ise en vahim durum politikacıya karalama kampanyası düzenleyen müşterinin rakip parti senatörü olduğunun anlaşılmasıdır. Filmde bunu anlatan Tomasz’dır. Müşterinin rakip parti senatörü olduğu doğrudan ve açık bir şekilde izleyiciye sunulmaz. Bu noktada toplumsal alanı belirleyen en temel alan olan siyasetin içindeki rakibini yok etme durumu, demokrasinin en temel vurgusu olan, tercihlerin çokluğu ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Siyasette genel olarak eleştirilen amaca ulaşmak için her yol ahlakidir şeklindeki Machiavellist anlayış hemen her siyasetçi ve bilim çevreleri tarafından eleştirilip gayriahlaki bulunurken, reel zeminde demokrasinin gelişmişlik düzeyine göre bu anlayışa uygun davranışlara rastlamak mümkündür. Başarının sadece seçimin niceliksel sonuçlarına odaklandığı düşünce sisteminde amaç seçmen kitlesinin her ne yolla olursa olsun ikna edilmesidir (Güz, 2011). Siyasal etik ise, demokrasi gibi meşru siyasal bir düzene itici bir güç olarak katkı sağlayacak şekilde işlev görmektedir. Siyasal etik, bireysel olarak demokrasi

bağlamında değerli davranışları önemseyerek bu davranışları teşvik etmeyi amaçlamalıdır. Ancak bu sayede siyasal etik demokratik bir işleve sahip olur (Yılmaz, 2013).

3.1.2. Sınıfsal ve Ekonomik Yapı

Polonya'nın kırsal bir bölgesinde yaşayan ve ailesi çiftçi olan Tomasz, Gabi'nin kentli, entelektüel ve varlıklı olduğu anlaşılan ailesiyle yemek esnasında yaptıkları konuşmada, ailesinin arıcılık işiyle uğraşmayı “şehirlilerin” kasabaya gelmemeye başladıkdan sonra bıraktıklarını açıklamıştır. Tomasz'ın “şehirliler” diye bahsettiği Gabi ve ailesi gibi olanlardır. Dolayısıyla kır- kent ayrımının Tomasz'ın söylem düzeyinde belirginleştiği görülmektedir. Kır-kent ayrımı bu söylemde coğrafi olmanın ötesinde ekonomik yapı ile ilintilidir. Zira sınıf konumu ‘kişilerin yaşam koşulları ile yaşantılarını sürdürmede sahip oldukları olanaklar’ anlamına gelmektedir. Geçmişten bugüne uzanan tarihin seyri içinde akrabalık, iktidar, servet ve başarı gibi bazı özelliklerden kaynaklanan toplumsal bir hiyerarşiye göre sıralanan insan için bu özelliklerden hangisinin daha önemli olduğu, içinde bulunulan dönemin toplumsal yapısına göre farklılaşmıştır. Örneğin, feodal toplumda, soyluluk veya kölelik gibi insanların çoğunlukla kan bağı ile doğuştan elde ettiğine ve değiştirilmesinin mümkün olmadığına inandığı özellikler söz konusu iken, kapitalist toplumda asıl belirleyici olan, üretim ve mülkiyet ilişkilerinden kaynaklanan ekonomik güç olgusudur (Başaran, 2016). Tomasz ve ailesinin arıcılık işini devam ettirmelerinde, yani geçimlerini sağlamalarında ekonomik koşulları iyi olan kentli entelektüellerin kırsal kesimi ziyaretleri önemlidir. Zira kentli entelektüellerin, kırsal alanı ziyaret etmeyi bırakmaları sonucu, kırsal alanda geçimini çiftçilikle geçiren Tomasz ve babası arıcılık işini bırakmak durumunda kalmışlardır. Filmde, kentli entelektüellerin kırsal alanda yaşayan bireylerin yaşantısında etkili olduğunun bir diğer göstergesi, kentli olan Gabi'nin ailesinin, kırsal bölgede yetişen ve maddi durumu yetersiz olan Tomasz'ın burs verenleri olmasıdır. Aynı zamanda Tomasz görünüşün kimlik üzerindeki etkisine inandığından aralarında sınıfsal bir fark olan Gabi'nin ailesinin yanında giyimine önem vermektedir. Çünkü Gabi'nin ailesinin kendisi hakkındaki görüşü kim olduğunu tanımlamada son derece etkilidir Tomasz göre. Tomasz'ın aileye dahil olma çabası, aile tarafından küçümşenen konulardan biridir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, Gabi arılarla ilgili “*zehirlemişlerdir*”, Zofia “*çok hoş giyinmişti ama*”, Robert “*peki parfümü nasıldı*”, Gabi'nin “*parfümü geçtim, karideslerle nasıl boğuştuğunu gördünüz mü*” demesi üzerine Robert, “*zavallılık anca kuyruğunu yiyebildi, ktır ktır*”, diyerek ve söyledikleri her cümleden sonra yüksek sesle gülerek Tomasz'la alay etmişler, Tomasz bu konuşmaları, ailenin evinde ses kayıt özelliğini açık bıraktığı telefonu aracılığıyla, yemekten sonra yurduna dönerken dinlemiştir. Ayrıca ailenin babası Robert, Tomasz'ın getirdiği hediye reçeli küçümşeyerek evin hizmetçisi Oksana'ya vermiş, Zofia ise, Tomasz'ın geldiği yeri ve ailesini küçümşeyerek hukuk okumasını önemli bir başarı olarak nitelendirmiştir. Yine Gabi'nin, Tomasz'ın kaldığı yurt hakkında yaptığı olumsuz eleştiriler, ailenin sınıf ayrımı yaptığının önemli göstergeleridir. Filmin ilerleyen sahnelerinde sınıfsal açıdan, Gabi'ye göre alt statüde yer alan Tomasz'ın, elit olan kentli sınıfına dahil olma isteği,

aynı zamanda hem Gabi'nin ailesine hem de arkadaş gurubuna dahil olma çabasına neden olmuştur. Hatta bu anlamda kira için yüksek ücret ödemek zorunda olacağı halde, Gabi'nin arkadaşı Maria ile ev arkadaşı olmak istemiş ve davet edilmediği Sessiz Disco etkinliğine gitmek için bağlantılar kurmuştur. Tomasz'ın filmde gösterilen bu kentli seçkin sınıfa ait olma isteği ve çabası Pareto'nun bahsettiği her işte başarılı ve yetenekli olan ve yüksek mertebelere ulaşan başarılı iş adamları, akademisyenler, profesörler, sanatçılar gibi azınlık sınıfına dahil olma çabasıdır (Ülke, 2021). Zira Tomasz'ın zihnindeki elit fikri Pareto'nun elit tanımına uymaktadır. Pareto'ya göre elit, en iyi olanaklara sahip bir insan sınıfı olarak en güçlü, en enerjik ve kötülük kadar iyiliğe de yeteneği olandır (Ülke, 2021). Buradaki temel sorun, *iyilik* derken kastedilenin ne olduğudur. Filmdeki gerek siyasi, eğerek ekonomik gerekse entelektüel elit olarak görülenler sığ, yüzeysel, ben-merkezci, çıkarıcı insanlardan oluşan dahası riyakâr bir grubu oluşturmaktadır.

Ailenin ve özellikle Gabi'nin yaklaşımı doğrultusunda giderek öfkesi derinleşen Tomasz, planını gerçekleştirmek için, arkadaşları tarafından “*manyak, çatlak, yılışık*” sıfatlarının kullanıldığı, aynı zamanda sanal oyun bağımlısı olan ve çok iyi silah kullanan Guzek'i araç olarak seçmiştir. Öyle ki Tomasz, kendisi gibi alt sınıfta yer alan, sanal ortamda oynadığı bilgisayar oyununda takma ismi Guzek olan arkadaşına Polonya'nın, dahası tüm Avrupa'nın geleceğini kurtarmak adı altında elitlere yönelik nefret eylemleri planlamıştır. Tomasz, Guzek'e “*Bizim gibilere hep tepeden bakacaklar*” ifadesinde elit sınıfa duyduğu öfkeyi dile getirmektedir. Guzek: “*Kimden bahsediyorsun?*” dediğinde “*Elitlerden. Avrupalı elitlerden*” diyerek öfkesini açıkça ifade etmektedir. “*Biz şartların kurbanyız*” cümlesiyle Tomasz, elit sınıfın, sınıfsal farkın üstünlüğün karşısında mağduriyetini kastetmektedir. Tomasz, “*Tek bir hatanda seni bir kalemde silerler*” diyerek, aslında intihalden dolayı okulla ilişkisinin kesilmesini dahi buna bağlamaktadır. Çünkü ona göre, ekonomik şartlar gereği, diğer bireylere kıyasla dezavantajlı durumdadır. Bu nedenle çalışmak zorundadır ve yaptığıının intihal olarak değerlendirilmesinin aşırı olduğunu düşünmektedir. “*Aşağılıyorlar görmüyor musun?*” ve “*Onlar için hep bir hiç olacaksınız ve ben bir hiç değilim*” cümlesiyle ise şartların değişmesi gerektiğinin ve Guzek'in de bunun için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Tomasz'ın “*bir hiç değilim*” ifadesi ve bunu söylerken içinde bulunduğu öfke hali, farklı olduğunu kanıtlamak için nefret davranışı için önemli bir kaynak olduğunun en net ifadesini oluşturur. Bu plan ve ilişkide ironik olan aşırı sağcı görüşün savunucusu olarak Avrupalı/Polonyalı olmayan göçmenlere karşı nefret duyan bu kişilerin kendi Avrupalı/Polonyalılar arasında dışlanmış ötekiler olmalarıdır.

3.1.3. Geleneksel / Sosyal Medya ve Halkla İlişkiler

Filmde sosyal medya ile ilgili ilk diyalogun geçtiği Tomasz'ın “*Beni arkadaş olarak ekler misin?* sorusu üzerine Gabi'nin “*İstek gönder*” yanıtına Tomasz'ın verdiği “*yedi yıl önce göndermiştim zaten*” yanıtı Tomasz'nın sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak arkadaş çevresini genişletmeye çalıştığı ve gündelik yaşantısında bir gruba ait olma hissini taşıdığını yoğun bir biçimde göstermesi açısından önemli sahnelerden biridir. Gabi'nin de Facebook üzerinden Tomasz'a arkadaşlık isteği göndermesi artık sosyal medyanın arkadaş çevresi

oluşturmada kullanılan bir araç olduğunu göstermektedir. Filmde Gabi'nin ailesi ile konuştuğu bir sahnede “belli ki beni googledim [googled me]”, Zofia'nın düzenlediği yardım etkinliğinde Tomasz'nın Gabi'ye “*bir yıl ara verdin*” demesi üzerine, Gabi'nin “*beni mi stalklıyorsun*” demesi şeklindeki diyalogları ve Tomasz'ın Fitenata markası hakkında bilgi toplamak amacıyla sosyal medyayı (markanın Youtube videolarını izlemesi) kullanması, dijital ortamların insanlar ve şirketler hakkında bilgi toplama aracına dönüştüğünü göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Sosyal medya araçları insanlar hakkında bilgi toplama aracına dönüşen bir alan olmasının yanı sıra gruplar arasında etkinliklerin düzenlendiği bir araç olarak da kullanılmaktadır. Filmde gerçekleştirilen sessiz disco etkinliği için Facebook sosyal medya uygulaması üzerinden online davetiyelerin gönderilmesi ve Tomasz 'ın yeni ev arkadaşı olan Maria ile bağlantı kurabilmek ve kolay haberleşmek için Facebook sosyal medya uygulaması üzerinden birbirlerini ekleme talebinde bulunması ve arkadaş olmaları bunlara örnektir. Ayrıca sosyal medya ortamları bireylerin kendilerine kendi gerçeklerine göre kimlikler inşa etmek için kullandıkları bir ortamdır. Filmde, Tomasz'nın işe kabul edilmez sosyal medya hesabında pazarlama uzmanı olarak iş bilgisini paylaşması buna bir örnektir. Zira dijital medya bilginin, içeriği ve tanımını dönüştürmüş, dolayısıyla giderek bilgilenmenin başat kaynağı haline gelmesinin verdiği gücün boyutları ve etki alanı da artmıştır. Hatta var/yok olmanın temel bir referansıdır. Bu nedenle sosyal medya habitatında bireyler için profil oluşturmak, paylaşım yapmak, durum güncellemesi yapmak son derece yaşamsal bir öneme sahiptir.

Sosyal medya, kampanyaların gerçekleştirilmesi ve etkinliği için kullanıldığı bir araç haline dönüşmüştür. Filmde Best Buzz şirketinin düzenlediği Fitenata markasına yönelik yapılan karalama kampanyasının başarılı olması ve Beata'nın kampanyanın başarısına gülmesi, yorumlara bakıp “*telkin gücü*” ifadesini kullanması aynı şekilde Kamil'in Tomasz'a “*Pawel, başkente Pakistanlıları getirecek diyelim, çok abartma basit tut, duygulara oyna Zuckerberg'e kendini bloklatma*” söylemi de sosyal medya araçlarının insanları manipüle etmek için kullanılan etkili bir aygıt olduğunu göstermektedir.

Meydanlarda düzenlenen ırkçı gösterilerdeki görüntüler ve *Allahuekber* gibi dinsel içerikli sloganlar, Müslüman Orta Doğulu imajını yansıtan poşulu ve silahlı insan görselinin üzerine yazılan “*Rudnicki davet ediyor*” yazısı, Müslümanlaşmayı Durdurun hayran sayfasından burkallı kadın fotoğrafının paylaşılması “*yakında sokaklarımızda*” yazısının paylaşılması, “*Rudnicki'nin Gündemi: İslam Başkenti*” yazısı farklı ilgi ve çıkarları olan grupların sosyal medyanın doğru olmayan, sansasyonel haberleri yaymada bir araç olarak kullanıldığını göstermesi açısından dikkat çeken bir örnektir. Sosyal medyanın özgür ortamı ve denetim mekanizmasındaki eksiklikler, dileyen herkesin istediği her konu hakkında içerik paylaşma vb. özellikleri sayesinde Guzek paylaştığı videolarında LGBTİ gösterileri için kullandığı “*medeniyetimiz çöküşte, yazık! pislikler, planlı ve organize bir işgalle karşı karşıyayız, eski Hristiyan kıtasını gömmek istiyorlar, bize büyük insanlar ve icraatlar lazım*” ifadeleri yine Guzek'in paylaşımlarında göçmenleri işaret eden “*işgali engellemeliyiz, giderek yaklaşıyor, sizi seferberliğe çağırıyorum*” ifadeleri, aygıtların sahip olduğu özellikleri göstermesi açısından önemlidir. Guzek'in düzenlediği etkinlikteki “*faşistler*” söylemlerinin yer aldığı

videoların izlenmesi, sosyal medyanın bilgilerin doğruluğunu kontrol sistemi olmadığından dolayı kullanıcıların bilgilerin doğruluğunu sorgulamadan inanmasına ve eyleme geçmelerine yol açmaktadır. Dijital demokrasinin en temel unsurlarından biri olan küreselleşme ile bireyler ve toplumlar arasındaki sınırların ortadan kaldırıldığı, dijital iletişim olanakları doğrultusunda bireylerin benzerlik, bir arada olma, aynı olma paydasında bulunduğu sosyal medya alanında yazılım özellikleri ve “müşteri memnuniyeti” ilkeleri doğrultusunda kendinden ve kendi gibi olanla karşılaşmaya daha çok imkân tanıyan kullanıcının beğenisine göre biçim kazanan bir özellik göstermektedir. Dolayısıyla farklı görüşlerin ifade edildiği agoralar ya da kamusal alanlar olmaktan giderek uzaklaşmaktadır. Beğeniye göre karşılaşılan içerikler/kimlikler düşünsel ve eylemsel boyutta başka türünün mümkün hatta var dahi olmadığı izlenimini dolayısıyla “gerçekliğini” oluşturmaktadır.

Demokrasi açısından bakıldığında dijital iletişimin siyasal aktörlerin kamusal ve özel yaşantısı arasındaki ayrımın giderek daha çok belirsizleşmesi özellikle meşruluk kazanım ya da yitiminde giderek daha çok belirleyici olması mahremiyetin aşınmasına neden olmaktadır. Rudnicki'nin gey barda çekilen videolarının “*Rudnicki ve LGBTİ çevresi işte böyle eğleniyor, uyuşturucu etkisinde alem*” başlığıyla sosyal medyada paylaşılması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Tomasz'nın Kamil'in bilgisayarından ve diğer sahte hesaplardan Rudnicki için hem olumlu hem de karşıt iki etkinlik planı oluşturması ve yine sahte hesaplardan etkinlik için paylaşım yapması sosyal medyada gerçekleştirilen karalama kampanyalarına bir örnek göstermesi açısından önemlidir. Rudnicki için yapılan yürüyüş etkinliğinde “*radikal grupların ucuz provokasyonlarına alet olmayacağımızı onaylayalım, internet trollerine ve kincilere boyun eğmeyeceğiz*” açıklamalarının yapılması ve slogan olarak “*özgürlük, eşitlik, demokrasi*” ifadelerinin kullanılması sosyal medyada düzenlenen kampanyalarda ayrıcalıklı grupların düşüncelerini göstermek için yoğun olarak kullandığı aparatlardan birisine dönüştüğünü göstermektedir. Dijital teknolojinin manipülasyonun önünü açan olumsuz özellikleri, ani süreli global etkileşimi sağlayan iletişimsel yolu ile bir araya geldiğinde, nefret söyleminin üretilmesi, meşrulaştırılması üstelik olmayan bir durumu olur gibi göstermesi karşı konulamaz bir biçimde dolaşımının önünü açmaktadır (Avşar ve Varış, 2022). Oysa medya, kamuoyunun çeşitli konulardaki yönelimlerini ortaya koyarak yine kamuoyunun gündemine sunar, kamuoyunun serbest bir şekilde oluşmasına katkıda bulunur (Güz, 2008). Bunun yanı sıra kamuoyunu bilgilendirir. Çok sayıda kişiye ulaşma imkânı sağlayan medyanın, yasama, yürütme ve yargıdan sonra örgütlenme ve kamuoyunu yönlendirmede dördüncü güç olarak taşıdığı anlam ve işlevin, giderek artan kullanım sıklığı düşünüldüğünde dijital medya ortamları için nasıl geçerli olacağı ya da geçerli olup olamayacağı sorunu dijital demokrasi için en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır (Çambay, 2015). Gün geçtikçe büyümekte olan dijital evrende de internette söz sahibi konumunda olan önemli firmaların dijital gruplar üzerindeki gücü ve etkinliği artış göstermektedir. İnternet alanının ve algısının daima bu öncelikli gruplar üzerinden kanalize edilmesi hem dijital ortamda varlığını ispatlamaya çalışan küçük işletmeleri hem de ağ toplumuna birleştirilmesiyle bütünüyle dijital aygıtı çok yakından ilgilendirmektedir. Dijital evrenin de benzer şekilde

klasik topluluklar gibi kendi elitlerini meydana getirmesinin birçok sakıncası vardır. Sayısının gün geçtikçe artarak daha fazla insanın katıldığı bu topluluklarda bireyin kendi tercihiymiş biçiminde görünen uygulamaları, bir başka deyişle dijital elitlerin sürekli bir şekilde hazırda bulundurduğu bilginin dayandırılmasıdır. Özgür olduğu suretiyle birleştirildiği bir toplulukta bireyin bütün faaliyetlerinin yankı odaları, filtre balonları, beğeni ölçütleri ve platformların makul gördüğü pratiklere göre biçimlenmesi, aslında hiçbir zaman var olan sahada kendine ait yönelimlerini gerçekleştirememesi ve normal bir konu ile ilgili fikir ortaya koyamaması demektir. Bu şekilde bir topluluk biçimlendirilmesinde ne bireysel özgürlükler ne de toplumsal dayanışmayı sağlayacak ortak bir bilinç oluşturulabilir (Bozkurt, 2022).

3.1.4. Irkçılık, Linç, Nefret, Yabancı Düşmanlığı, Dijital Zorbalık, Kutuplaştırma

Yaygın olarak kullanılan bir kavram olmasına rağmen nefret söyleminin geçerli bir tanımlaması bulunmamaktadır. Birçok ülke, nefret söylemine benzer karşılık gelen tabirleri kullanmayı doğru bulmayan kanunlar onanmış olsa dahi doğru bulunmayan ifadenin ne olduğu ortaya konulurken, tanımlar değişiklik göstermiştir. Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan nefret söylemi konulu 97(20) sayılı Tavsiye Kararı'nda bu görüş şu biçimde tanımlanmaktadır: Nefret söylemi; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını ya da azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara karşı saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde anlamını bulan, dinsel hoşgörüsüzlüğü de içine alan hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini dağıtan, provoke eden, özendiren ya da meşrulaştıran her türlü ifade şeklini kapsayan eylemlerdir (Weber, 2009). Irkçılık, sadece sokaklarda sıradan beyaz insanların ya da sosyal ve ekonomik bir açmazdakilere özgü tepki değildir. Tüm dünya genelinde meydana gelen gelişmelerin çoğu dolaylı olarak seçkin gruplar ve söylemleri tarafından yasalaştırılır ya da önceden formüle edilir. Örneğin, siyasi seçkinlerin ırkçılığı uzun bir geleneğe sahiptir. Rutin yalanlama ve resmi hoşgörü çağrılarına rağmen, bugün bile devam etmektedir ve en üst düzeydedir (Van Dijk, 1993). Nefret söyleminin şiddeti özendirme ve meşrulaştırması ile bir nefret suçu tehlikesi oluşturduğu açıktır. Nefret suçunun ne olduğu, diğer kusurlardan nasıl farklılaştırılabileceği, neleri içine aldığı, ilgili kanunlar ve bu konu üzerinde duran araştırmacılara göre farklılıklar oluştursa da üzerinde ortaklaşa olarak varılan ana düşünce; suçun esasında, mağdurun kim olduğundan çok farklılıklar taşıyan özelliklerinin öne çıkması ve failin bunlar karşısında önyargılı bir tutum sergilemesidir (Durukçay ve Gülal, 2017).

Filmde, Tomasz'nın sosyal medyada sahte hesaplar üzerinden düzenlediği etkinlikler yüzünden Polonya Meydanında çıkan gösterilerde "*vatan düşmanlarına ölüm, Avrupa beyazlarıdır beyaz kalacak, Polonya beyazlarıdır*" şeklindeki aynı zamanda nefret suçları kapsamına giren ırkçı söylemler, batının temel değerlerini oluşturan insan hakları, hukukun üstünlüğü, eşitlik, özgürlük gibi temel değerler ile bağdaşmamakta, batıya özgü konumlandırma gayretinin göstergesi olmaktadır. Filmdeki gösterilerde kullanılan bu sloganlar, hem halk arasında fikir ayrılıklarının meydana gelmesine yol açmakta hem de kaos ortamını körüklemektedir.

LGBTİ birey olmakla suçlanarak linç edilen başkan adayı Pawel’in kendisine *yönelik* “Bir gey sitesinde hesabınız mı var?” sorusunu “Sözde gey profilim. Bu düzeyde bir saçmalık ancak politikada görülür” şeklinde yanıtlaması linç kültürünün boyutlarını sergilemesi açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Politikacının özel yaşantısının bir parçası olan cinsel, ırksal, dinsel kimliği ya da tercihlerinden dolayı ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kaldıklarını göstermektedir, Avrupa siyasetinde yükselen aşırı sağcı eğilimler bunun bir göstergesi olmaktadır. PR şirketinde çalışan Kamil’in iş arkadaşı olan bir kadına “Sen hala burada mısın? Çadırın nerede, Kızıldereli kadın? Bazıları doğuştan ezilmeye mahkûm” biçimindeki söylemi sadece dini tercihlerin, cinsel tercihlerin değil, etnik ve cinsel kimliklerin de ayrımcılığın dolayısıyla nefretin öznesi olabildiğini göstermektedir. Gabi’nin babasının düzenlenen etkinlikte kullandığı “Avrupa’nın üzerinde kara bulutlar dolaşiyor. Kabilecilik, milliyetçilik, otoriterlik...dünyamızın üzerine kurulu olduğu temel değerleri tehdit ediyor” şeklindeki ifadesi elit sınıfın kendi kurdukları yaşam alanı içerisinde sadece kendi sınıflarından insanlarla bir yaşam sürdürmek istemelerinin ve diğer sınıftan bireylerin asla bu sınıfa giremeyeceklerinin net bir şekilde yansıtıldığı filmin dikkat çeken sahnelerinden biridir. Elit sınıfın oluşturdukları kendilerine ait toplumsal düzen ve kurallara uymayan farklı sınıftan bireylerin kendileri için bir sorun alanı durumuna geldiğinde, onlara karşı bir nefret dalgası şeklinde tutumlar sergilemelerine yol açmıştır. Oysa bugünün ağ toplumunda, kitle toplumundan farklı olarak, iletişim araçlarına dolayısıyla bilgiye ulaşmanın daha kolay hale gelmesi, bilgiyi tüketen kitlenin aynı zamanda üreten de olması ile medya kaynakları üzerindeki entelektüel ve ekonomik seçkin hakimiyeti yerini, normal bir yaşam sergileyen bireyin de yorum yapabildiği ve güç sahibi olabildiği bir sahaya doğru taşımaktadır (Yılmaz, 2018). Chomsky’e (2002) göre, medya kurgulanmış gerçekliğin gündem yaratarak ve ideolojik etki ile kitlelere sunumudur. Dolayısıyla O’na göre, medya ürünleri, gerçeğin ideolojik bir dayatımıdır aslında. Sosyal medyanın prosumer (üre-tüketici/üretkeci) bireyi de, öznelik halinden uzaklaşıp giderek daha çok nesneleşmektedir.

Sonuç

Dijitalleşmenin, demokrasi, gerçek ve hakikat üzerindeki etkisini okumada ve tartışmada analiz birimi olarak ele alınan The Hater (Nefret Eden) filmi, demokrasinin en önemli unsuru olan kamuoyunu oluşturan medya ve halkla ilişkiler uygulama ve uygulayıcılarını, demokrasinin dijital boyutlarının gerekçe ya da sonuçları olabilecek riskleri olan ırkçılık, linç, nefret, yabancı düşmanlığı, dijital zorbalık, kutuplaştırma biçimlerini ele alan bir yapıttır.

Dijitalleşmenin en temel aktörlerinden biri olan sosyal medya, filmin ana karakteri olan Tomasz için elit bir sınıfa üye olmak, bireysel çıkarlarını gerçekleştirmek için kullandığı bir araçtır. Filmin genelinde aslında bu aracın son derece düşük bir ekonomik imkân/bütçe ile kişisel hırs ve çıkarlar için kitlesel bir intikam aracına dönüşme potansiyeli gösterilmekte dolayısıyla dijitalleşmenin demokrasi için taşıdığı riskler tartışılmaktadır. Sosyal medyanın özellikleri, denetleme mekanizmasındaki yasal boşluklar, herkese istediği konuyla ilgili istediği bilgiyi sınırsız paylaşma özgürlüğü vermektedir. Dahası, denetimsiz dijital ortamlarda

oylanan bilgisayar oyunları ile diledikleri kimliklere bürünebilen bireyler bu ortamları iletişim kurma hatta filmde görüldüğü gibi bir terör saldırısı düzenleme ortamı olarak kullanabilmektedir.

Filminden çıkarılacak bir diğer sonuç ise, Batı'nın sahiplendiği eşitlik, özgürlük, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin kendi içinde bir ironi oluşturarak, ötekileştirmenin temel değerleri haline gelmesidir. Batı'nın riyakâr tutumu, dünyanın en önemli sorunlarından biri olan göç ve göçmen sorunu, sınıfsal, ırksal, dinsel, cinsel kimlik, tercih, aidiyet ve çelişkiler, seçimler ve demokrasinin niceliğe dönüşmesi üzerinden ele almıştır.

Dijital demokrasinin yeni seçkinleri yeni siyasetin kurallarını da yazmaktadır. Elit sınıfın kontrol ve denetiminden uzak olmak potansiyeline sahip olan, taleplerinin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesine bağlı olarak onu karşısına alabilen hatta yok sayabilen, dijital teknolojilere hâkim dijitalin seçkinleri sosyal medyanın manipülatif yönlerini kullanarak demokrasi düşüncesi ve uygulaması üzerinde etkili olmaktadır.

Ahlak anlayışına göre, Tomasz gerçek olan dünyayı kendi hakikatlerine göre yorumlayarak, kendisine göre doğru olanı yapmakta, ancak yalan haber, ırkçı söylemlerle grupların kışkırtılması, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi gibi eylemleri ile ahlak ve etik kurallarına bütünüyle aykırı davranmaktadır. Aykırı davranış sonucunda planında başarıya ulaşması ise, dijital seçkinlerin bilginin üretiminde, gerçeğin inşasında ve demokrasinin geleceğinde ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Demokrasinin üzerine inşa edildiği siyasal söylemin dijitalleşmesi, dijital güven yapılarının sağlanması ile mümkündür. Ne yazık ki, post-truth çağın dijital demokrasisi için en önemli tehdit Tomasz'ların *kahraman* olmasıdır. Zira dijital demokrasinin bugün için en temel ikilemi her şey onun için ve onun sayesindeyken, kendi yok oluş tehdidini yok sayması, kendi yok oluş tehdidinde kendi yüzünden bir yanıtının olmayışdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- B.E.Y.; Veri Toplama- K.G., S.C., B.E.Y.; Veri Analizi/Yorumlama- K.G., S.C., B.E.Y.; Yazı Taslağı- K.G., S.C.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- B.E.Y.; Son Onay ve Sorumluluk- K.G., S.C., B.E.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- B.E.Y.; Data Acquisition- K.G., S.C., B.E.Y.; Data Analysis/ Interpretation- K.G., S.C., B.E.Y.; Drafting Manuscript- K.G., S.C.; Critical Revision of Manuscript- B.E.Y.; Final Approval and Accountability- K.G., S.C., B.E.Y.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

- Açıklan, Ş.N., & Sarı, E. (2021). Post-truth ve dijital diploması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1689-1701.
- Akan, N. (2018). Aristoteles'in etik anlayışı doğrultusunda katharsis. *Aydın Sanat*, 4(7), 21-28.
- Aksoy, A. & Türkölmez, O. (2020). Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 3 (1), 41-59. Retrieved from.
- Alpay, Y. (2020). *Yalanın siyaseti*. (12. bs.). İstanbul: Destek Yayınları.
- Bastick, Z. (2017). Digital limits of government: The failure of e-democracy. In *Beyond Bureaucracy* (pp. 3-14). Springer, Cham.
- Başaran, B. (2016). Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Meselesi: Judith Butler'in Kuramsal Yaklaşımının Değerlendirilmesi (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Binark, F. (2007). Dijital medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu.
- Björnsson, G. (2016). Outsourcing The Deep Self: Deep Self Discordance Does Not Explain Away Intuitions in Manipulation Arguments, *Philosophical Psychology*, 29(5) 637-653.
- Bozkurt, G. (2022). Dijital dünyanın soylulaştırılması üzerine metaforik bir inceleme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(2), 714-727.
- Bulunmaz, B. (2014). Yeni medya eski medyaya karşı: savaşı kim kazandı ya da kim kazanacak?. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 22-29.
- Castells, M. (2013). Enformasyon çağı, ekonomi, toplum ve kültür (kimliğin gücü) (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). Felsefe terimleri sözlüğü (1. bs.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ceyhan, A.İ. (2019). Dijital iletişim çağında siyasetin dijitalleşmesi üzerine bir inceleme: Post-truth ve dijital siyasetin sahte haber ekseninde analizi. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 27(4), 1-17.
- Chomsky, N. (2002). *Medya Gerçeği* (O. Akinbay, & A. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Everest Yayınları.
- Coşgun, M. (2021). Post-truth: Hegemonyanın yeni ideolojik aygıtı. *Akademik Hassasiyetler*, 15(8), 67-82.
- Çambay, S. O. (2015). Bir toplumsallaşma aracı olarak yeni medya: Kuramsal bir değerlendirme. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 240-246.
- Çelik, A. (2022). *Hakikat sonrası çağ* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- de Moraes, C. B. (2022). “Digital Democracy”: A Threat to the Democratic System or Oxygenation of Representative Democracy and Free Speech? *Law, Governance and Technology Series*. pp 9–63.
- Durukçay, F., ve Güllal, A. (2017). Fransa’da yükselen nefret söylemi ve nefret suçu: Tematik bir çözümleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 126-145.
- Elliott, M., Berentson-Shaw, J., Kuehn, K., Salter, L., ve Brownlie, E. (2019). Digital Threats to Democracy. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3752429> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3752429>.
- Güler, M. (2018). Bir manipülasyon aracı olarak rızanın imalatı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 75-101.

- Güler, T., & Şahnagil, S. (2017). Dijital Demokrasi ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi/E-Devlet. *Journal of Emerging Economies and Policy* , 2 (2), 16-29
- Güngör, S. (2014). E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2014(39), 68-89.
- Güven, A. (2020). Hakikatin yitimi olarak post-truth: Bir kavramsallaştırma denemesi. *İnsan&İnsan*, 7(23), 20-36.
- Güz, N. (2008). Kamuoyu etkileri ve araştırmaları, Medya ve Siyaset. Z. Damlıpınar (Ed.), *Medya ve siyaset içinde* (s.11-30). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Güz, N. (2011). Siyasi etik ihlallerin aracı olarak kamuoyu araştırmaları. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset Ve Kültür Dergisi*, 21.
- Hacker, K. & Van Dijk, J. A.G.M. (2000). What Is Digital Democracy?
- Hujran, O., Abu-Shanab, E. and Aljaafreh, A. (2020), "Predictors for the adoption of e-democracy: an empirical evaluation based on a citizen-centric approach", *Transforming Government: People, Process and Policy*, Vol. 14 No. 3, pp. 523-544. DOI: <https://doi.org/10.1108/TG-03-2019-0016>
- İsi, H. (2015). Gerçek ve hakikat sözcükleri üzerine felsefi ve dilbilimsel inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 181-196.
- Kahraman, Murat (2008), *Sosyal Medya 101 2.0/Pazarlamacılar İçin Sosyal Medyaya Giriş*, 3. Baskı, MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Mertek, S. (2020). Post-truth'u Hannah Arendt ile okumak. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(97), 205-225.
- Macintosh, A. (2004, January). Characterizing e-participation in policy-making. In 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2004. Proceedings of the (pp. 10-pp). IEEE.
- Önen, A. (2020). İnternet, Dijital Demokrasi ve Dezenformasyon Ekseninde Yeni Medya: Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 8 (16), 13-35.
- Özlem, D. (2010). *Etik: Ahlak felsefesi* (2. bs.). İstanbul: Notos Kitap.
- Porghamrezaeieh, S. (2022). *Hakikat ötesi (post-truth) olgusunun haberin gerçeklik algısına etkisi: İstanbul'da bir saha araştırması örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Terzi, A. (2020). Post-truth kavramı ve Türkçe karşılıkları üzerine. *Türk Dili*, 69(820), 80-86.
- Ülke, S. (2021). Vilfredo Pareto: Elitlerin Yükselişi ve Düşüşü . *Kadim Akademi SBD* , 5 (2) , 128-132.
- Van Dijk, T. A. (1993). *Elite discourse and racism*. California: Sage Publications.
- Varış, M. & Avşar, B. (2022). Sosyal Medyada Nefret Söylemi . *TRT Akademi* , 7 (14) , 348-359 . DOI: 10.37679/trta.1064003
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2018). Sosyal Medya Kullanımında Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı ve Gerçek Ötesi Çağrıda Bilgi Uzmanlarının Rolü. 8. *Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu* (s. 1-9).
- Yılmaz, N. (2013). *Siyasal Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme*. Bilim ve Ahlak, 35-59.
- Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı*. Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

